

este elaborată cu asemenea cunoaștere a meșteșugului istoriei, încât reprezintă un îndrumar metodologic și pentru tinerii cercetători din zilele noastre. Pe de altă parte, ea a fost elaborată în împrejurări social-economice și politice potrivnice. În condițiile inflației galopante postbelice nu se mai puteau face în vederea documentării deplasări de lungă durată în alte localități, care implicau cheltuieli de nesuportat. Din această cauză, autorul nu a putut identifica toate sursele documentare, pentru a obține informații exhaustive, precum și-ar fi dorit. Noile izvoare de informații cu privire la viața și activitatea lui Visarion Roman, Ilie Măcelaru și alți militanți români au devenit utilizabile în ultimul timp, ceea ce face posibilă și necesară elaborarea unor noi lucrări de amploare. Tânărul istoric Alexandru Onojescu și-a asumat această sarcină, sub îndrumarea competentă a profesorului universitar Nicolae Bocșan, prestigiosul profesor al Universității „Babeș-Bolyai”. Profesorul Nicolae Bocșan este în egală măsură un prețuitor al personalității științifice a lui Bujor Surdu, cât și un admirator al staturii istorice a lui Visarion Roman.

În acest chip, a luat naștere o nouă disertație doctorală, care scoate încă o dată în evidență rolul deținut de Visarion Roman, alături de alte personalități, în acțiunile elitei românești din Transilvania în a doua parte a secolului al XIX-lea.

Ludovic Báthory

Gabriel ASANDULUI, A.C. Cuza. Politică și cultură, Iași, Edit. Fides, 2007, 336 p., 7 anexe

Pe tematica antisemitismului românesc și a promotorilor acestuia istoriografia românească s-a îmbogățit cu un nou titlu. Profesorul ieșean Gabriel Asandului ne propune lucrarea *A.C. Cuza. Politică și cultură*, tipărită de Editura Fides, din Iași. „Patriarh al antisemitismului românesc” cum a fost numit, A.C. Cuza nu s-a bucurat de o analiză de proporții până acum în spațiul istoriografic, astfel încât salutăm ca binevenit acest demers științific. O tematică atât de vastă, prin multitudinea de titluri, volume de documente, dar și păreri pro și contra, ca aceea a antisemitismului românesc, ar putea genera o reținere față de necesitatea unei astfel de cărți. Însă personalitatea liderului de partid, parlamentarului, ideologului, profesorului universitar Alexandru C. Cuza nu s-a bucurat în istoriografia noastră de o analiză amplă, astfel încât considerăm apariția acestei lucrări pe deplin justificată.

După o concisă *Introducere* (p. 7-13), autorul ne propune un prim capitol, *A.C. Cuza – omul și opera* (p. 14-86), structurat în patru secțiuni. Prima, *Schiță biografică*, surprinde prin elucidarea originilor lui A.C. Cuza, deși nedovedite clar. Subcapitolul conține detalii semnificative ale vieții sale, dar și episoade peste care se trece prea repede. Al doilea subcapitol, *Activitatea didactică*, și el interesant, ni-l prezintă pe A.C. Cuza în postura de profesor universitar și decan al Facultății de Drept de la Iași, însă nu ne relevă nimic despre activitatea sa de până în 1901, anul debutului în cariera universitară. Profesorul ieșean apare din paginile cărții prins între pedagogul și administratorul pedant și desăvârșit, și scandalurile publice în care, cu voia sau fără voia lui, a intrat. De la conflictul de debut cu N. Basilescu, membru în comisia universitară de admitere a lui Cuza care l-a respins, și mult mai cunoscutele conflicte cu Rectoratul Universității, în scandaluri de corupție sau în „cazul Corneliu Zelea Codreanu”, profesorul ieșean apare ca o personalitate puternică, dar totodată controversată a mediului universitar românesc. Spre concluziile acestea, ne arată Gabriel Asandului, ne duce și 3. *Activitatea științifică*. Polemica cu N. Basilescu a fost întrecută de un scandal mult mai mare, cu ziaristul Emil Socor. Acuzat de plagiat, A.C. Cuza s-a apărut în justiție, presa vremii comentând îndelung cazul. În rest, din aceste pagini reiese că A.C. Cuza a fost un profesor excelent, care își stăpânea bine materia pe care o studia și o predă, fără să fie un savant și un cercetător de mare finețe al studiilor economice. După cum ne spune și Gabriel Asandului, a avut și preocupări gazetărești, atât în plan cultural-literar, cât și pe plan politic. Însă 4. *Activitatea publicistică* tratează doar primul domeniu al activității sale. Colaborator la diverse reviste între care „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „România Jună”, „Neamul românesc”, Cuza a avut o bogată activitate în plan cultural și

literar, chiar dacă lipsită de succes, după cum dovedește autorul lucrării de față, prin apelul la unii critici literari ai vremii, între care se remarcă Ilarie Chendi.

Capitol al II-lea, *A.C. Cuza și „Chestiunea Evreiască”* (p. 87-174), debutează cu un *Scurt istoric al așezării evreilor pe teritoriul țării noastre*, evidențiind că, deși primii evrei au ajuns pe teritoriul actualei României încă din antichitate, au devenit o problemă demografică majoră abia în secolul al XIX-lea. Problemele din subcapitolul 2, *Apariția antisemitismului modern și cauzele sale*, nu sunt pentru prima oară analizate, dar autorul are meritul de a le explica pentru o mai bună înțelegere a contextului general european al problemei. Subcapitolul *„Chestiunea evreiască” și procesul de emancipare a evreilor din România* tratează istoria evreilor din România „de la excludere la emancipare”, după o formulă devenită clasică prin pana lui Carol Iancu, precizând poziția unor mari politicieni români, de la I.C. Brătianu la Vasile Conta și A.C. Cuza. Perioada 1866-1923 este analizată și prin dese schimbări ale legislației privitoare la evrei, însă autorul rămâne dator și cu explicarea eforturilor și poziției comunității iudaice în lupta pentru emancipare. Subcapitolul se încheie cu o prezentare foarte succintă a situației demografice și structurilor socio-profesionale ale României interbelice, fără să analizeze aceste date.

Penultimul subcapitol tratează o temă mult vehiculată în cercurile naționaliste din perioada interbelică – aceea a prezenței evreilor în Universități în funcție de proporția lor în numărul populației totale a României. *A.C. Cuza și „numerus clausus”* este o trecere în revistă a agitațiilor antisemite din universitățile românești în anii 1922-1923, a luptei studenților naționaliști pentru impunerea acestui concept. A.C. Cuza ne este prezentat doar ca susținător al lui „numerus clausus”, pentru ca în subcapitolul următor, Gabriel Asandului să ni-l înfățișeze pe Cuza drept un veritabil ideolog al antisemitismului. Din diversele studii publicate de A.C. Cuza, ca și din manifestațiile politice ale Ligii Apărării Național Creștine privind „chestiunea evreiască”, reiese că avem în față un redutabil adversar al evreilor din România. Judecat după concepțiile politice actuale, A.C. Cuza apare mai degrabă ca un precursor al lui Adolf Hitler, ca un urmaș al lui Mihai Eminescu sau Vasile Conta, deși autorul este mai reținut din acest punct de vedere. Împletind într-o adevărată doctrină idei naționaliste, xenofobe, rasiste și religioase, cuzismul „se prezintă cu sistemul său propriu, complet unitar, științific, al doctrinei național-creștine, dovedind din toate elementele ei, biologice, teologice, economice, sociologice, istorice și din fiecare în parte, că singura soluție posibilă a problemei jidănești este eliminarea jidanilor, care presupune acțiunea imediată, pe toate terenurile, și de orice moment, pe baza unui program lămurit, cu scopul acestei eliminări, necesare și realizabile” (p. 170).

Capitolul III, *A.C. Cuza și viața politică a României moderne* (p. 175-244), este împărțit în patru subcapitole, fiecare prezentând activitatea politică profesorului ieșean în tot atâtea partide politice. După scurtul episod socialist din tinerețe, A.C. Cuza a intrat în Partidul Conservator, apropiat de gruparea junimistă, care l-a susținut să ajungă în parlament la 1892. Urmează apoi colaborarea cu Nicolae Iorga în Partidul Naționalist Democrat. Gabriel Asandului consacră câteva pagini raporturilor cu Iorga, programului politic al P.N.D și primelor elemente doctrinare antisemite. Mult mai multe pagini sunt dedicate L.A.N.C. Formarea Ligii și primele căutări politice, relațiile cu celelalte grupări de dreapta, programul politic și structura partidului beneficiază de o analiză mai detaliată. Ruptura politică L.A.N.C. – L.A.N.C. Statutară și apariția Legiunii Arhanghelul Mihail sunt prezentate de asemenea pe larg. Ultimul subcapitol este dedicat Partidului Național Creștin. Apropierea de Octavian Goga, precizările doctrinare, raporturile cu celelalte partide și cu regele sunt principalele puncte supuse cercetării atente de autor. De asemenea, alegerile din 1937 și numirea guvernului Goga sunt supuse investigației. Câteva măsuri legislative și rolul lui Cuza la acestea înainte de eșecul final sunt prezentate într-o formă destul de simplă. Din păcate s-a strecurat o greșeală, devenită o marotă istoriografică: formula guvernul Goga-Cuza este greșită. În realitate doar Goga a fost prim-ministru, în vreme ce Cuza, nemulțumit de caracterul moderat al legislației antisemite decise de președintele Consiliului de Miniștri, s-a retras la Iași, în începutul anului 1938.

Capitolul al IV-lea, *Activitatea parlamentară a lui A.C. Cuza* (p. 245-295), este divizat tot în cele patru perioade ale vieții politicianului. Educat la școala junimistă, apropiat și susținut de

Titu Maiorescu, profesorul ieșean a debutat în viața parlamentară cu un proiect legislativ asupra organizării învățământului profesional. Încă din acei ani A.C. Cuza și-a etalat concepțiile antisemite. Cu toate că proiectul său de debut nu a găsit sprijin parlamentar, A.C. Cuza a devenit, după cum arată Gabriel Asandului, un susținător fervent al cauzei antisemite. Perioada colaborării cu Iorga l-a prins pe A.C. Cuza în fața unui moment hotărâtor pentru destinul României. Adept al intervenției armate de partea Triplei Înțelegeri, Cuza a avut o activitate parlamentară în anii 1914-1916 în favoarea revizuirii Constituției și implementării reformelor liberale. După război s-a îndepărtat de Iorga, dar s-a implicat activ în marile probleme ridicate în fața parlamentului: reformele, situația economică postbelică, grevele din 1920, dar și „minoritatea neasimilabilă a jidanilor” (p. 269). Adept al naționalismului radical, A.C. Cuza a părăsit partidul înființat în colaborare cu Iorga și și-a creat propria formațiune politică: L.A.N.C. Acest fapt nu i-a adus succese electorale care să-l propulseze în parlament la 1922. Deși partidul său nu a avut o pondere semnificativă în camerele parlamentului, unde nu a prins toate legislaturile, A.C. Cuza s-a făcut în repetate rânduri auzit, măsurile sale legislative fiind o prelucrarea a unor idei mai vechi, din vremea naționalist-democrată și chiar din perioada junimistă. Legea monopolului alcoolului, legea presei, propuneri cu caracter economic, măsuri privind securitatea statului, proiecte de politică externă, toate au fost îmbrăcate în haina antisemitismului. Cu toate că a fost un adept al democrației parlamentare pe care a apărat-o în forul legislativ superior al țării, A.C. Cuza a încurajat formațiunile de extremă dreapta și a militat pentru o apropiere de state nedemocratice, precum Italia lui Mussolini sau Germania lui Hitler. Ultima perioadă parlamentară pe care o studiază autorul, cea de sub mandatul Partidului Național Creștin, nu se deosebește de cele anterioare prin activitatea legislativă.

Considerațiile finale (p. 296-301), cu rol de concluzii, păcătuiesc prin faptul că sunt prea succinte, și păstrează câteva note de subsol, care arată că nu toate aceste considerații sunt ale autorului. Finalul lucrării trădează o oarecare reticență a autorului în tratarea acestei teme, de frica unei eventuale „etichetări”, probabil ca „antisemit”. Se vede, pe parcursul întregii lucrări, o reținere în studierea unor aspecte mai puțin cunoscute din viața și activitatea lui A.C. Cuza. Lipsește menționarea implicării lui A.C. Cuza de la începutul secolului XX într-o serie de incidente antisemite. Autorul conchide că, în parlament, Cuza nu și-a iertat nici chiar colegii de partid, însă nu ne dă niciun exemplu concludent în acest sens. Nu sunt precizate poziția sa în problema rapturilor teritoriale din vara anului 1940, nici atitudinea sa în anii 1941-1944. Nu ni se spune nimic despre ultimii ani de viață și ce au făcut noile autorități comuniste, din momentul în care Petru Groza a devenit prim-ministru. Știut fiind faptul că o serie de personalități cu „etichete” de fasciști au ajuns în închisori încă înainte de anul 1947, ne întrebăm ce l-a salvat pe Cuza.

Lucrarea mai cuprinde o *Bibliografie* (p. 302-310) destul de completă, șapte *Anexe* (p. 311-324), alese însă fără să respecte niciun criteriu științific, care au doar o aparentă legătură între ele, un necesar *Indice de nume*, o listă de *Abrevieri* și patru pagini, cu fotografiile ale familiei și din diverse etape ale vieții lui A.C. Cuza, de data aceasta bine selectate. Lucrarea *A.C. Cuza. Politică și cultură* are o arhitectură echilibrată, un stil fluent și clar, este bine documentată, apelând la izvoare, dar și la o bibliografie diversă, cu analize pertinente, reprezentând o lectură ușoară și binevenită.

Radu Florian Bruja

Lucian NASTASĂ, „Suveranii” universităților românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale, vol. I: *Facultățile de Filosofie și Litere (1864-1948)*, Cluj-Napoca, Edit. Limes, 2007, 571 p.

Istoriografia românească din perioada recentă cunoaște puține exemple de cercetare sistematică a unor problematici, indiferent de specificul acestora. Tentațiile financiare sau instituționale, aplecarea spre facil și glorie efemeră, atunci când nu este vorba pur și simplu de incompetență profesională, au făcut ca multe proiecte inițial promițătoare să rămână suspendate sau atârinate într-un colț al începuturilor veșnic privityte cu nostalgie. Într-un fel ironic propriu, istoriografia